

Checklista

dla szkół
wielokulturowych

Checklista

dla szkół wielokulturowych

Niniejsza checklista jest przeznaczona dla szkół, do których uczęszczają lub będą uczęszczać dzieci z doświadczeniem migracji. Jej zadaniem jest pomóc w prowadzeniu współpracy ze wszystkimi osobami tworzącymi społeczność szkolną, a także w organizacji pracy szkoły w taki sposób, aby wspierać integrację oraz umożliwić jak najlepszą edukację wszystkim uczennicom i uczniom, bez względu na pochodzenie, narodowość, wyznanie, kolor skóry czy stopień znajomości języka polskiego u nich samych oraz u ich rodzin.

Pytania zawarte w checkliście dotyczą różnych obszarów funkcjonowania szkoły. Razem tworzą rodzaj mapy czy też przewodnika po najważniejszych zagadnieniach wyodrębnionych w oparciu o doświadczenia samych szkół, a także organizacji pozarządowych wspierających szkoły wielokulturowe.

Każdą z poruszonych kwestii można pogłębić dzięki materiałom, narzędziom i publikacjom dostępnym w Internecie, a także ofercie szkoleń i konsultacji prowadzonych przez organizacje pozarządowe oraz instytucje edukacyjne. Zachęcamy do korzystania z tego wsparcia i życzymy powodzenia w tworzeniu jak najlepszych warunków do edukacji oraz integracji w klasach i w szkołach wielokulturowych!

Zespół Fundacji na rzecz Różnorodności Społecznej

1. Edukacja dzieci z doświadczeniem migracji w świetle przepisów

Obowiązujące w Polsce przepisy dotyczące edukacji dzieci cudzoziemskich dają szkołom możliwość skorzystania z szeregu rozwiązań wspierających zarówno same dzieci, jak i ich rodziny oraz kadrę placówki (m.in. dodatkowe zajęcia z języka polskiego i zatrudnienie pomocy nauczyciela). Dobra znajomość prawa, a także wytycznych i dobrych praktyk z innych szkół może być dużym ułatwieniem i pomóc aktywnie ubiegać się o potrzebne wsparcie. Dlatego warto upewnić się:

- Czy dyrekcja szkoły zna obowiązujące przepisy dotyczące edukacji dzieci cudzoziemskich wynikające z Ustawy o systemie oświaty (art. 94a, punkt 4a)?
- Czy kadra szkoły wie, dokąd skierować dziecko w przypadku potrzeby specjalistycznej diagnozy psychologicznej i/lub pedagogicznej?

2. Postawy kadry szkoły oraz społeczności szkolnej

Postawy kadry szkoły oraz całej społeczności szkolnej wobec różnorodności i wielokulturowości oraz poziom kompetencji międzykulturowych u osób tworzących te grupy to istotne czynniki, które mogą sprzyjać dobrej atmosferze w szkole lub utrudniać prowadzenie klas i szkół wielokulturowych. Chcąc budować sprzyjające środowisko szkolne, warto zadać sobie następujące pytania:

- Czy poszczególne osoby pracujące w szkole wykazują się postawą otwartości i szacunku dla innych niezależnie od ich pochodzenia, narodowości, wyznania, koloru skóry czy stopnia znajomości języka polskiego?
- Czy w szkole dostrzega się i docenia pozytywne aspekty różnorodności oraz obecności dzieci o różnym pochodzeniu?
- Czy kadra szkoły ma możliwość poszerzania zakresu wiedzy i umiejętności związanych z kształtowaniem postaw otwartości i szacunku dla różnorodności społecznej wśród uczennic i uczniów? Czy korzysta z tej możliwości?

- Czy kadra ma możliwość rozwijania kompetencji międzykulturowych i korzysta z niej?
- Czy dyrekcja zezwala na uczestnictwo w szkoleniach i innych formach rozwijania kompetencji oraz zachęca do korzystania z nich?

3. Doświadczenie migracji i jego konsekwencje dla dziecka

Doświadczenie migracji to wielka zmiana w życiu zarówno dziecka, jak i całej jego rodziny. W zależności od przyczyn migracji i jej specyfiki (czy była to migracja dobrowolna – np. zarobkowa, czy też przymusowa – uchodźstwo) mogą jej towarzyszyć różne odczucia – negatywne, takie jak stres, dezorientacja czy konieczność budowania od nowa relacji w nowym otoczeniu oraz pozytywne, takie jak nadzieja, zadowolenie czy ulga związana ze znalezieniem się w bezpieczniejszym otoczeniu. Wszelkiego typu emocje podobnie jak zmiany związane z przeprowadzką i zamieszkaniem w nowym miejscu mogą wywołać znaczące zmiany w zachowaniu dziecka. Warto umieć je rozpoznawać oraz odpowiednio na nie reagować.

W zdobyciu odpowiedniej wiedzy i umiejętności z tego zakresu mogą być pomocne poniższe pytania:

- Czy kadra szkoły ma podstawową wiedzę o zjawisku migracji (m.in. rozróżnia znaczenia pojęć takich jak migracja zarobkowa i uchodźstwo) oraz rozumie jego specyfikę, genezę i konsekwencje społeczne?
- Czy kadra szkoły wie, w jaki sposób doświadczenie migracji może wpływać na funkcjonowanie psychospołeczne dziecka oraz na zachowanie dziecka w szkole?
- Czy kadra szkoły wie, w jaki sposób w zachowaniu dziecka mogą przejawiać się konsekwencje traumy wojennej lub stresu pourazowego (PTSD)?
- Czy kadra szkoły potrafi poprawnie zidentyfikować i interpretować zachowania dziecka będące wynikiem doświadczenia migracji (w tym uchodźstwa) i adekwatnie na nie reagować?
- Czy kadra szkoły wie, dokąd skierować rodziców lub opiekunów prawnych dziecka z doświadczeniem migracji w razie potrzeby uzyskania specjalistycznej pomocy psychologicznej?
- Czy kadra szkoły ma możliwość poszerzania swojej wiedzy dotyczącej migracji oraz konsekwencji migracji dla funkcjonowania dziecka i jego rodziny?
- Czy kadra szkoły ma możliwość dzielenia się swoimi trudnościami i wątpliwościami związanymi z pracą z dziećmi z doświadczeniem migracji i klasą wielokulturową, a także otrzymywania wsparcia od innych osób w szkole lub poza szkołą?
- Czy kadra szkoły jest doceniana za zaangażowanie i osiągnięcia w pracy z dziećmi z doświadczeniem migracji i klasami, w których uczą się dzieci o zróżnicowanym poziomie znajomości języka polskiego, pochodzeniu i wyznaniu?

4. Różnice kulturowe i ich wpływ na funkcjonowanie dziecka w szkole

Zasady i normy kultury, w jakiej zostaliśmy wychowani, bardzo silnie wpływają na nasz sposób postrzegania świata i budowania relacji z innymi. Spotkanie z osobą wychowaną w innej kulturze niż nasza własna może być fascynującym, cennym i bardzo rozwijającym doświadczeniem, może też jednak powodować nieporozumienia. Warto umieć rozpoznawać i interpretować te różnice, aby wzajemna komunikacja stawała się konstruktywna, a także by jak najlepiej wspierać integrację i edukację dzieci z doświadczeniem migracji. Poniższe pytania mogą pomóc w określeniu, co jest potrzebne kadrcze szkoły, aby dobrze radzić sobie z różnicami kulturowymi:

- Czy kadra szkoły ma wiedzę dotyczącą różnic kulturowych (np. jakie są najważniejsze tzw. „wymiarzy kultury”, na czym polegają różnice kulturowe i jak mogą się przejawiać, jakie mogą

być konsekwencje niewłaściwej interpretacji czyjegoś zachowania, wynikającej z braku wiedzy i niezrozumienia różnic kulturowych)?

- Czy kadra szkoły ma wiedzę dotyczącą przebiegu procesu adaptacji kulturowej?
- Czy kadra szkoły wie, z jakich krajów pochodzą uczennice i uczniowie z doświadczeniem migracji oraz dysponuje podstawową wiedzą o ich kulturach?
- Czy kadra szkoły wie, w jaki sposób różnice kulturowe mogą wpływać na zachowanie i sposób funkcjonowania dziecka w szkole? Czy potrafi poprawnie interpretować zachowanie dziecka w odniesieniu do jego norm kulturowych?
- Czy kadra szkoły potrafi rozróżnić, które zachowania dziecka wynikają z norm kulturowych, które mogą być konsekwencją doświadczenia migracji, a które są efektem indywidualnych cech osobowości i charakteru dziecka?

5. Wspieranie integracji i przeciwdziałanie wykluczeniu w klasie i w szkole

Prowadzenie działań na rzecz integracji w klasie i przeciwdziałanie wykluczeniu to podstawa budowania dobrych relacji oraz współpracy pomiędzy uczniami i uczennicami. Regularne prowadzenie takich działań może zapobiec konfliktom rówieśniczym oraz wytworzyć pozytywną atmosferę w grupie. To inwestycja, która przynosi długoterminowe korzyści. Wobec tego warto odpowiedzieć sobie na następujące pytania:

- Czy w szkole prowadzone są działania mające na celu integrację uczniów i uczennic w poszczególnych klasach oraz w całej szkole w taki sposób, aby włączyć dzieci z doświadczeniem migracji (uwzględniające m.in. niejednorodny poziom znajomości języka polskiego u dzieci, uwarunkowania religijne i zróżnicowany status materialny poszczególnych rodzin)?
- Czy w szkole są prowadzone zajęcia edukacyjne dotyczące równego traktowania oraz przeciwdziałania stereotypom, uprzedzeniom i dyskryminacji?
- Czy kadra szkoły reaguje na przejawy nietolerancji i agresji, w tym na przejawy ksenofobii, rasizmu czy islamofobii wśród uczennic i uczniów, rodziców oraz osób pracujących w szkole?
- Czy w społeczności szkolnej prowadzone są działania mające na celu dostarczenie wiedzy o zjawisku migracji (w tym uchodźstwa) oraz zrozumienie go?
- Czy w szkole przekazywana jest wiedza o krajach i kulturach pochodzenia uczennic i uczniów z doświadczeniem migracji oraz ich rodzin (np. podczas lekcji wychowawczych, rad pedagogicznych, zebrań z rodzicami)?
- Czy w przekazywanie tej wiedzy zaangażowane są osoby pochodzące z danego kraju lub kultury (w tym osoby należące do społeczności szkolnej, np. rodzice dzieci z doświadczeniem migracji)?

6. Współpraca z rodzicami

Dla wielu szkół współpraca z rodzicami może być wyzwaniem. Warto jednak je podjąć – nie tylko ze względu na konieczność wywiązywania się placówki z obowiązku informowania rodziców o edukacji ich dzieci, ale także ze względu na korzyści, jakie może przynieść taka współpraca. Starania o włączenie rodziców dzieci migranckich w życie szkolne mogą spowodować, że chętniej się zaangażują np. w organizację imprez lub wycieczek. Dlatego warto odpowiedzieć sobie na pytania:

- Czy kadra szkoły ma możliwość porozumiewania się z rodzicami dzieci z doświadczeniem migracji w zrozumiałym dla nich języku (np. z pomocą tłumacza lub asystentki międzykulturowej)?

- Czy w procesie zapisywania dziecka do szkoły zbierane są informacje o jego sytuacji rodzinnej?
- Czy w procesie zapisywania dziecka do szkoły rodzice otrzymują wyczerpujące i zrozumiałe informacje dotyczące zasad panujących w danej placówce oraz oczekiwań szkoły wobec dziecka i rodziców, a także uzasadnienie decyzji o przydzieleniu dziecka do konkretnej klasy?
- Czy w procesie zapisywania dziecka do szkoły rodzice otrzymują rzetelne informacje dotyczące możliwości zorganizowania zajęć z religii, w jakiej jest wychowywane dziecko, zasad zapisów na zajęcia z religii oraz możliwości zorganizowania zajęć dotyczących kultury kraju pochodzenia dziecka (zgodnie z art. 94a, punkt 4a Ustawy o systemie oświaty)?
- Czy rodzice dzieci z doświadczeniem migracji otrzymują w zrozumiałym dla nich języku informację o ofercie zajęć pozalekcyjnych dostępnych dla dzieci?
- Czy rodzice dzieci z doświadczeniem migracji na bieżąco i w zrozumiałym dla nich języku otrzymują wyczerpujące informacje dotyczące postępów ich dzieci w nauce?
- Czy rodzice dzieci z doświadczeniem migracji na bieżąco i w zrozumiałym dla nich języku otrzymują wyczerpujące informacje dotyczące kwestii wychowawczych?
- Czy rodzice dzieci z doświadczeniem migracji na bieżąco i w zrozumiałym dla nich języku otrzymują wyczerpujące informacje dotyczące wydarzeń szkolnych oraz kwestii organizacyjnych (np. wycieczek, imprez klasowych, kalendarza pracy szkoły, formalności zw. z egzaminami)?
- Czy kadra szkoły zdaje sobie sprawę z barier, jakie mogą powstrzymywać rodziców dzieci z doświadczeniem migracji przed aktywnym uczestnictwem w życiu szkolnym (m.in. bariery językowej, niepewności siebie związanej z zamieszkaniem w nowym miejscu, dyskryminujących wypowiedzi i zachowań ze strony społeczności lokalnej), wspiera ich w pokonywaniu tych barier oraz stwarza możliwości aktywnego angażowania?

7. Organizacja pracy szkoły

Organizacja pracy szkoły obejmuje wiele wymiarów funkcjonowania placówki: od sposobu zagospodarowania przestrzeni, przez metody przygotowania i wspierania kadry, po logistykę dowozu dzieci. Podobnie jak w poprzednich sekcjach, poniższa lista na pewno nie wyczerpuje wszystkich istotnych kwestii, dlatego warto potraktować ją jako punkt wyjścia do pogłębionej refleksji dotyczącej konkretnej placówki. Czy organizacja pracy szkoły uwzględnia obecność dzieci migranckich, np.:

- Czy w szkolnej stołówce dostępne są pełnowartościowe posiłki uwzględniające zasady żywienia uwarunkowane kulturowo lub religijnie (np. niezawierające wieprzowiny, jeśli do szkoły chodzą dzieci wyznające islam i niejedzące tego rodzaju mięsa)?
- Czy kluczowe miejsca w szkole (np. łazienki, szatnie, stołówka) są opisane tak, aby dzieci nieznające języka polskiego mogły łatwo do nich trafić?
- Jeśli w szkole organizowane są dowozy dzieci mieszkających w pobliskich miejscowościach (np. w ośrodku dla uchodźców), czy odbywają się w taki sposób, aby dzieci nie musiały rezygnować z uczestnictwa w zajęciach pozalekcyjnych?
- Czy uczennicom i uczniom zapewnia się opiekę, jeśli w szkole odbywają się zajęcia lub wydarzenia, w których nie biorą udziału wszystkie dzieci (np. rekolekcje, lekcje religii katolickiej)?
- Czy nauczycielki i nauczyciele są przygotowani do pracy w klasie, do której uczęszczają dzieci o różnym stopniu znajomości języka polskiego? Czy mają dostęp do pomocnych narzędzi, materiałów i publikacji? Czy mają możliwość poszerzania zakresu wiedzy i umiejętności z tego obszaru?

- Czy w organizacji pracy szkoły bierze się pod uwagę święta i uroczystości obchodzone przez dzieci z doświadczeniem migracji? Czy te święta i uroczystości znajdują odzwierciedlenie w przestrzeni szkoły (np. w dekoracjach, na tablicach i w gablotach informacyjnych) lub w wydarzeniach organizowanych w szkole (np. czy w szkole organizowana jest impreza z okazji wietnamskiego nowego roku, jeśli w szkole są dzieci pochodzące z Wietnamu)?
- Czy przestrzeń oraz sposób organizacji pracy szkoły odzwierciedla różnorodność uczennic i uczniów ze względu na ich pochodzenie, narodowość, kulturę i wyznanie (np. poprzez dekorację, udostępnianie w szkole informacji o krajach pochodzenia dzieci, organizowanie wydarzeń o tematyce wielokulturowej, dostępność w bibliotece książek w językach ojczystych dzieci z doświadczeniem migracji itp.)?

Wsparcie dla kadry

Praca w szkole lub klasie wielokulturowej może zarówno dawać ogromną satysfakcję i radość, jak i wiązać się z trudnościami, które sprzyjają wypaleniu zawodowemu oraz obniżają motywację. Aby przeciwdziałać tym zjawiskom i czerpać jak najwięcej satysfakcji z wykonywanych zadań:

- Dziel się z innymi swoimi radościami i osiągnięciami związanymi z nauczaniem dzieci z doświadczeniem migracji oraz z pracą w klasie wielokulturowej!
- Doceniaj pracę swoich koleżanek i kolegów, chwal ich osiągnięcia i sukcesy (szczególnie jeśli jesteś dyrektorką lub dyrektorem szkoły)!
- Korzystaj ze wsparcia organizacji pozarządowych! Wiele z nich dysponuje pomocnymi materiałami, narzędziami i publikacjami oraz chętnie poprowadzi w Twojej szkole zajęcia na tematy związane z wielokulturowością!
- Dbaj o podnoszenie swoich kompetencji! Staraj się regularnie uczestniczyć w warsztatach, szkoleniach lub konferencjach dotyczących tematyki związanej z migracją i wielokulturowością. Oprócz cennej wiedzy, możesz tam zyskać ciekawe kontakty oraz otrzymać możliwość wymiany doświadczeń z innymi osobami. Jeśli jesteś dyrektorką lub dyrektorem szkoły, zachęcaj nauczycielki i nauczycieli do uczestnictwa w warsztatach i szkoleniach oraz poszerzania zakresu wiedzy i umiejętności!
- Jeśli jako szkoła macie osiągnięcia lub pozytywne doświadczenia w pracy z dziećmi migranckimi oraz społecznością wielokulturową bądź wytworzyliście dobre praktyki z tego zakresu, podzielcie się nimi! Opiszcie je na Waszej stronie internetowej, zaprezentujcie na konferencji, wystartujcie w konkursie. Inne placówki na pewno chętnie skorzystają z Waszych doświadczeń, a dodatkowo wzrośnie prestiż Waszej szkoły.

Przydatne publikacje, materiały i narzędzia dotyczące pracy w klasie i w szkole wielokulturowej znajdują Państwo na stronie internetowej FRS: www.ffrs.org.pl w zakładce „Biblioteka”.

Wesprzyj budowanie społeczeństwa różnorodnego. Przekaż 1% Fundacji na rzecz Różnorodności Społecznej. **KRS: 0000283409**

Wsparcie w postaci darowizn jest bezcenne dla działań FRS!
Numer konta w Volkswagen Bank Polska S.A.:
49 2130 0004 2001 0435 0112 0002

Różnorodność społeczna, równe traktowanie – dbaj z nami o taki świat!

Publikacja opracowana i wydana w ramach programu Obywatele dla demokracji, finansowanego z funduszy EOG. Wydanie publikacji współfinansowane w ramach projektu pt. „Wspieranie inicjatyw edukacyjnych w szkolnym środowisku wielokulturowym” ze środków Ministerstwa Edukacji Narodowej (umowa finansowa nr MEN/2015/DSWM/98).